

K. Lengyel Zsolt¹

A MÜNCHENI MAGYAR INTÉZET NYELVOKTATÁSI TEVÉKENYSÉGE 2010–2015

Abstract

This study introduces the main hallmark of the Munich Hungarian Institute's latest conceptual developments, its program promoting education in Hungarian as a second language as well as Hungarian as a heritage language. While the Institute was relocated to Regensburg in 2009, it continues to operate in Munich. This program takes place within the University of Regensburg's Hungaricum program as well as at various locations under the aegis of the Bavarian Hungarian School.

Keywords: *Munich Hungarian Institute, University of Regensburg, Hungaricum, Hungarian as a Foreign/Heritage Language, Hungarology, emigration, diaspora, consular model, weekend Hungarian schools*

Kulcsszavak: *Müncheni Magyar Intézet, Regensburgi Egyetem, Hungaricum, magyar mint idegen nyelv és származásnyelv, hungarológia, emigráció, diaszpóra, konzuli modell, hétvégi magyar iskola*

1. A Müncheni Magyar Intézet Egyesület: a szervezeti és tartalmi bővülés fél évtizede

Az 1962-ben megalakult Müncheni Magyar Intézet Egyesület (MMI) 2009-től két helyszínen működik. Tudományos intézete Regensburgban a hungarológiai kutatásban és felsőoktatásban tevékenykedik – németül, illetve német irányban –, míg Münchenben a magyar nyelvi és kulturális igények kielégítésén fáradozik. Regensburgban a Kelet- és Délkelet-Európai Tudományos Központ egyetemhez kapcsolt társintézménye, emellett 2015 elejétől a Regensburgi Egyetem központi szervezeti egysége. Az 1962-ben megalakult Egyesület müncheni székhelye a tudományos intézet átköltözése óta azonos a müncheni Magyar Katolikus Misszióéval.

Az MMI e szervezeti változásaival párhuzamosan tovább növekedett Bajorországban a magyar nyelv vonzereje, természetesen elsősorban a magyar szórványközösségekben, ezért az intézet néhány éve fokozott mértékben dolgozik a magyar mint

¹ Dr. habil. K. Lengyel Zsolt, igazgató, Müncheni Magyar Intézet Egyesület, Hungaricum–Ungarisches Institut der Universität Regensburg; lengyel@ungarisches-institut.de

idegen nyelv és a magyar származásnyelv ápolása és terjesztése érdekében is. Regensburgban az egyetemi *Hungaricum* képzés nyelvoktatási, országismereti és szaktudományi felelőse. Münchenben a Magyar Katolikus Misszió korábbi Hétvégi Magyar Iskolája (HMI), újabban pedig még egy müncheni, valamint egy regensburgi és egy ingolstadti, a 2015/2016-os tanévtől egy nürnbergi és egy Mühlendorf am Inn-i, Baden-Württembergből pedig várhatóan a stuttgarti magyar iskola a szakmai partnere. A magyar nyelv egyrészt óvodai, elemi és középiskolai, másrészt egyetemi szintű terjesztése egyazon koncepció részeként színesíti és szélesíti az intézet oktatási tevékenységi területét.

2. *Hungaricum* képzés a Regensburgi Egyetemen

A 2010-es évek elején a magyar nyelv főleg a finnugrisztika révén volt jelen a németországi felsőoktatásban, miközben a magyar vonatkozású kutatásokat nem a filológiai, hanem a társadalom-, jog- és gazdaságtörténeti témakörök határozták meg.² Ebből az 1980-as évek elejétől megfigyelhető ellentmondásból következett, hogy a hungarológia a felsőoktatásban és a kutatásban legalábbis részben eltérő igényekkel és feltételekkel bírt. Ahhoz, hogy a humboldti gondolat jegyében a kutatás és a felsőoktatás a hungarológiában egységet alkosson, mindkét érintett közegnek egy napjainkban is igényes szemléletmódosítást kell végrehajtania. Az egyetemi oktatómunkában a kutatási pályán javasoltnál erőteljesebb önreformra van szükség, ha azt kívánjuk, hogy a magyar nyelv oktatása levetkőzze szolgáltató öncélúságát, és a filológia ne szigetelődjék el a többi bölcsész szakterülettől.³

A tág látóhatárú hungarológia a nyelvtanítást eszköznek tekinti ahhoz, hogy felkeltse és fejlessze a hallgatók érdeklődését a Duna–Kárpát-medence múltja és jelene iránt. Ezzel az igénnyel egy németországi egyetemen vagy a filológiai vagy valamelyik társadalomtudományi karhoz, különleges körülmények között egyszerre mindkettőhöz csatlakozhat. Szövetkezési irányát a helyi szervezési, nem kis mértékben személyi adottságok is befolyásolhatják. E tekintetben messzemenően rugalmas maradhat, hiszen az egyik vagy a másik, esetleg vegyes besorolással nem változik meg döntően koncepciója. Egyáltalán nem mindegy viszont, hogy a magyar mint idegen nyelv és származásnyelv oktatása betagoódik-e egy olyan munkatervbe, amely a magyar állam és nemzet múltját és jelenét kelet-közép-európai vonzataiban közvetíti.

E vélemény bajorországi tapasztalatokra épül, nevezetesen azokra, amelyeket a Müncheni Magyar Intézet Egyesület tudományos intézete új székhelyén, Regensburgban szerzett, 2009. évi átköltözése óta. Azon év őszén tárgyalásokat kezdett a Regens-

² Holger Fischer: Hungarian Studies in Germany during the last decade with particular reference to historical studies. In: Intézmények, folyamatok és kutatások a nemzetközi magyarságtudományban. A Jyväskyläi Egyetem magyarságtudományi programjának első húsz éve / Institutions, tendencies and research in the international Hungarian studies. The first twenty years of the Jyväskylä University's Hungarian studies program. Szerk. /Ed. Fenyvesi Kristóf, Tuomo Lahdelma. Jyväskylä/Pécs 2013, 47–55.

³ K. Lengyel Zsolt: Hungarika-kutatás és hungarológia Németországban. In: Uő: Emigráció, szórvány, hungarológia. Válogatott írások 1985–2012. Budapest 2012, 232–248.

burgi Egyetem Europaeum központi egységével, valamint Délkelet- és Kelet-Európai Történeti Tanszékével egy magyar lektorátus felállításáról és egy interdiszciplináris hungarológiai tanfolyam mielőbbi beindításáról, amelyek az első szakaszban részleges sikert szültek. Az első munkaterv értelmében a 2010/2011-es téli és 2011-es nyári szemeszterben két helyi óraadó tanárnő, valamint az intézet két munkatársa látta el a lektori feladatok finanszírozható részét. A *Hungaricum* az első szemeszterben a kötelező, az intézet által biztosított nyelv- és országismeret-órák mellett összesen három, részben az intézet révén megtartott fakultatív szemináriumot tartalmazott: kettőt történet-tudományi, egyet nyelvészeti súlyponttal. Így a *Hungaricum* kiegészítő képzés nyelvi és országismereti kurzusokra épülve, az intézet belső és külső munkatársainak a Regensburgi Egyetem különböző tanszékein tartott magyar témájú óráival interdiszciplináris kínálatként indult be a 2010/2011. évi téli szemeszterben.

A 2009 őszén megkezdett tárgyalások egyúttal az intézet egyetemi „An-Institut” („csatlótt intézet”) státuszáról szóltak. A Regensburgi Egyetem rektora 2010. június 28-i levelével közölte, hogy az intézet az egyetemi szenátus döntése értelmében a „Wissenschaftliche Einrichtung an der Universität Regensburg” („A Regensburgi Egyetem tudományos intézménye”) címet viselheti. Ezt a formális keretet érdemesnek látszott tartalommal megtölteni. Az egyetemmel kötendő részletes együttműködési szerződés, valamint a *Hungaricum* tanrendjének kidolgozását azonban megnehezítették a lektorátus magyarországi finanszírozása körül kialakult bonyodalmak. A hungarológiai képzés ennek ellenére az első körben kialakított szerkezetben folytatódott a 2011 nyári szemeszterben, amely kedvező belső átvilágítási eredménnyel és igen előnyös hallgatói visszhang közepette zárult le. A hallgatói teljesítményeket intézeti tanúsítványok igazolták.

Mindemellett tovább mélyültek a finanszírozási gondok, amelyek az egyetemen belüli strukturális elhelyezés elhúzódó vitáival együtt késleltették a kancellári és dékáni szinten 2011 második felében rögzített együttműködési szerződés aláírását. Ezért a *Hungaricum* program a 2011/2012. évi téli szemeszterben kényszerűen szünetelt. Kulcskérdésként tisztázni kellett főleg az egyetem részfinanszírozási arányát és a hosszú távú működéshez elengedhetetlen tanrend (*Studienordnung*) kidolgozási menetét és jóváhagyását is.

Végül 2012. május 7-én az MMI Egyesület és a Regensburgi Egyetem vezetése aláírták az együttműködési szerződést, amely szabályozza a *Hungaricum* képzés közös finanszírozásának az arányait is. Így a 2012. évi nyári szemeszterben ismét beindulhatott az oktatás, amely azóta történettudományi, politológiai, országismereti és – a 2013. évi téli szemesztertől – jogtudományi kurzusokból, valamint kezdő és haladó nyelvtanfolyamokból áll.⁴ A *Hungaricum* tanrendjét az egyetem vezetése hosszas ellenőrzés és

⁴ Példaként utaljunk itt a 2013. évi nyári, 2014/2015. évi téli és 2015. nyári szemeszter órarendjére: http://www.ungarisches-institut.de/hungaricum/2013/Kursplan_Hungaricum_SoSe_2013_V1.pdf; http://www.ungarisches-institut.de/hungaricum/2014-2015/Kursplan_Hungaricum_WiSe_2014-2015.pdf; <http://www.uni-regensburg.de/hungaricum-ungarisches-institut/lehre/index.html> (valamennyi 2015. július 6.). A haladó nyelvkurzusok hallgatói rendszerint az egyetem bikulturális, esetünkben magyar családi háttérrel rendelkező diákjainak meghirdetett „Secondos-program”-ban is részt vesznek: <http://www.uni-regensburg.de/europaeum/studium/secondos/> (2015. július 6.).

mérlegelés után 2013. január 16-én tette közzé („Ordnung für die studienbegleitende Ausbildung in ungarischer Sprache und Landeskunde”). A négy egységben modularizált képzés nyelvi és országismereti kurzusai szemeszterenként heti hat-nyolc, illetve két-négy, a szaktudományiak 8-12 órát tartalmaznak rendszerint történeti, politológiai és jogtudományi tárgykörökben.⁵ A nyelvi és az országismereti órák létszáma a 2010-2015 közötti fél évtizedben szemeszterenként 16 és 33 között, a szaktudományiaké 9 és 47 között mozgott. A végzősök korábban egyesületi fejléccel, újabban egyetemi pecséttel is ellátott tanúsítványokat kapnak.

Időközben az MMI egyetemhez csatolt intézete a korábbiaknál is nehezebb tárgyalások hol részese, hol tárgya lett. Mindvégig számíthatott budapesti kormányzati partner-intézményének, a Balassi Intézetnek, mindenekelőtt Szabó Zsolt főigazgató-helyettes és Szabó Dezső nemzetközi igazgató beleérzően együttgondolkodó közreműködésére. Az intézet számára a Regensburgi Egyetembe való teljes jogkörű betagozódás volt a tét – ami a 2014. december 5-i, Münchenben aláírt háromoldalú Célmegállapodás alapján 2015. január 1-i kezdettel meg is történt. A magyar aláíró fél, a Balassi Intézet az MMI-nek 1999/2000-tól folyósított magyar kormányzati céltámogatást ezentúl a Regensburgi Egyetemnek bocsátja rendelkezésére, amely aláírásával vállalta azoknak az egyesületi alkalmazottaknak az átvételét is, akik 2013-ban, a csatlakozás első körében nem kerültek az egyetem személyzeti állományába. Ehhez a harmadik aláíró fél, a bajor tudományügyi minisztérium tovább tartó részfinanszírozási kötelezettséget vállalt. Az MMI tudományos intézete így Hungaricum–Ungarisches Institut der Universität Regensburg (HUI) néven egyetemi státusba került, „karközi központi szerv”-ként („interfakultäre zentrale Einrichtung”), a filológiai és a történeti kar közös intézményeként megtartva a korábbi egyesületi intézet tevékenységi köreit. Felügyelőbizottságát és tudományos tanácsát bajor–magyar kinevezettek alkotják.⁶

Az MMI tudományos intézete egyetemi betagozódásával újabb lépést tett a német-országi interdiszciplináris és regionális tájoltságú egyetemi hungarológia hosszútávú megalapozása felé. *Hungaricum* képzése általában azon céljával vonzza a hallgatókat, hogy olyan mértékű magyar nyelv- és országismeretet közvetítsen szaktudományi háttérrel, amely a későbbiekben az egyetemi bölcsészképzésben vagy bármilyen Magyarországgal kapcsolatos, akár mérnöki vagy közgazdasági munkakörben is hasznosítható. Az eddigi tapasztalatok szerint ajánlatos az elkövetkezőkben is rugalmasan viszonyulni a Regensburgi Egyetemen felébresztett, de még megerősítendő magyar irányú érdeklődés sokféleségéhez. Ez azt jelenti, hogy az intézetnek a jövőben is kész kell lennie arra, hogy kielégítse az általánosabb tájékozódási igényeket. Ugyanakkor a szorosabban értelmezett magyarságtudományi érdek jegyében arra fog törekedni, hogy a *Hungaricum*ból a következő szakaszban a *Deutsch–Ungarische Studien (Német–Magyar*

⁵ http://www.uni-regensburg.de/studium/pruefungsordnungen/medien/zusatzausbildung/1012_ordnung_hungaricum.pdf (2015. július 6.).

⁶ <http://www.uni-regensburg.de/rechtsgrundlagen/einrichtungen-kommissionen/index.html> (2016. július 6.). A HUI részben még feltöltés alatt lévő honlapja: <http://www.uni-regensburg.de/hungaricum-ungarisches-institut/> (2015. július 6.). Az MMI honlapja továbbra is itt érhető el: <http://www.ungarisches-institut.de>.

Tanulmányok) bachelor-, esetleg mesterszak jöjjön létre, amely tanszékközi és határok feletti egyetemközi együttműködésben a bölcsészképzésre helyezné a fő hangsúlyt, a helyi egyetem német–francia, német–olasz, német–spanyol és német–cseh szakjának a mintájára.⁷

E fejlesztés elodázhatatlan feltétele, hogy a Regensburgi Egyetem vezetése az immár ötödik éve fokról fokra haladó hungorológiai súlypontot hosszú távra rendezze be. Az egyetem jogi osztálya az említett háromoldalú Célmegállapodással párhuzamosan jóváhagyta a HUI szabályzatát („Ordnung des Hungaricum – Ungarisches Institut der Universität Regensburg”), amelynek érvényessége azonban 2017. december 31-én lejár.⁸ E körülményen kívül elgondolkodtató, hogy a regensburgi egyetemi és a müncheni minisztériumi illetékesek mindezidáig kiváló álláspontra helyezkedtek egyes személyügyi kérdésekben, amelyeknek egyöntetű tisztázásától függ, hogy az intézet minden lényeges szempontból egyenrangúnak minősül-e az egyetem mérvadó döntéshozatali testületeiben. E határidős és elvi problémák mellett még nem dőlt el az MMI németországi viszonylatban értékes hungarológiai könyvtárának a sorsa, amelyről az Egyesület tulajdonosi közgyűlése azt gondolja, hogy bizonyos feltételek mellett megnyugtatóan rendezhető a Regensburgi Egyetemi Könyvtár keretében. E tisztázatlanságok súlyát enyhíti, hogy nyomatékos sürgetés következtében a 2015/2016. évi téli szemeszterben megtörtént a *Hungaricum* 2013-ban szintén behatárolt érvényességgel kibocsátott tanrendjének a véglegesítése.⁹ Ezzel az intézet a filológiai és társadalomtörténeti ágazatok szövetségére épülő, a magyar nyelv oktatásának szerkezeti, de nem kizárólagos jelentőséget biztosító hungarológiai felsőoktatást jövőképes szabályzati alapokra emelte.

3. A Bajorországi Magyar Iskola a konzuli modellben

A magyar anyanyelv, illetve a magyar mint idegen nyelv és származásnyelv bajorországi ápolásának az igényét a közelmúltban több magánjellegű vállalkozás igyekezett kielégíteni. Ebből a hálózatból fejlődött ki 2014 folyamán, az MMI kezdeményezésére, a diákokkal és a szülőkkel, valamint az oktatókkal és a müncheni magyar Főkonzulátussal történt beható egyeztetések értelmében, a Bajorországi Magyar Iskola (BMI).

Az MMI ezen új egyesületi részlegének magját a bevezetőben említett, nagy múltú HMI alkotja. A diákok és a szülők, a tanárok és a házigazdák egyaránt tapasztalhatták, hogy az egykori müncheni magyar politikai emigráció kulturális vállalkozása legkésőbb a 2013/2014-es tanévben kinőtte helyszínét, a bajor fővárosban székelő Magyar Katolikus Missziót. A tanári kar kiváló munkája a korábbi évek során egyre több tanulót

⁷ <http://www.uni-regensburg.de/sprache-literatur-kultur/romanistik/studiengaenge/internationale-studiengaenge/> (2015. július 6.).

⁸ http://www.uni-regensburg.de/rechtsgrundlagen/medien/1014_neuf_hungaricum-ungarisches_institut_endfassung_und_vollversion.pdf (2015. július 6.).

⁹ <http://www.ur.de/studium/pruefungsordnungen/zusatzausbildung/hungaricum/index.html> (2015. november 18.).

vonzott az iskolába, amelynek létszáma immár vitathatatlanul túllépte a Misszió épületében vállalható nagyságrendet. Az érintettek eszmecseréje e probléma értelmes megoldásáról 2014 elején a „konzuli modell”, hivatalosabb nevén a „konzuli anyanyelvi oktatás” („konsularischer muttersprachlicher Unterricht”) elfogadásához vezetett.

Ezt a működési keretet a Bajor Szabadállam tanügyi rendszere mindazon nem német közösségek számára hozta létre, amelyek nyelvüket anyanyelvként vagy származásnyelvként nemcsak megőrizni, hanem egyúttal a tartományi iskolarendszerben érvényesíteni óhajtják. A 2009/2010-es tanévtől a diplomáciai képviseltek és, adott esetben, társult szakintézetek szervezik e célcsoport nyelvi oktatását. E program magyar vonatkozásban is abból indul ki, hogy az egykori politikai emigráns vagy az újabban gazdasági okokból kivándorolt vagy még kitelepülő családok iskolaköteles tagjainak magyar anyanyelve értékes, ezért megőrzendő és továbbörökítendő hozomány. Az illetékes müncheni minisztérium (*Bayerisches Staatsministerium für Bildung und Kultus, Wissenschaft und Kunst*) a szóban forgó nyelv anyaországától, illetve ennek helyi állami képviselőjétől szervezési és anyagi közreműködést vár el. Második alapfeltétel az iskola jogi személyisége.

A HMI évtizedeken át a Misszió *csoportja* volt, tehát nem önálló szervezetként működött. Néhány évvel ezelőtt felmerült egyesületté való átalakulásának a gondolata, amely azonban végül nem valósult meg. Ezért felelőseinek megkeresésére az MMI felajánlotta, hogy az összes fontos feltétel teljesülése esetén a jövőben ellátja a HMI fenntartásának a feladatát.

E döntés előzményei közül itt megemlíthető a müncheni ECL magyar nyelvvizsgaközpont megalapítása. Az MMI 2010 tavaszán a HMI-vel kötött laza szakmai szövetségben csatlakozott az ECL Konzorciumhoz, az európai nyelveket képviselő intézmények szövetségéhez (*European Consortium for the Certificate of Attainment in Modern Languages*), és bejegyeztette Münchent az ECL berlini képviselőjénél (*Nationales ECL-Prüfungszentrum Deutschland – Institut für Interkulturelle Kommunikation e. V.*), valamint a Konzorcium székhelyén, a Pécsi Tudományegyetem Idegen Nyelvi Titkárságán. Vállalta, hogy megfelelő szakmai képesítéssel rendelkező megbízott vizsgáztatóival igény és lehetőség szerint koordinál segítséget nyújt vizsgafelkészítő munkálatokhoz is. Így 2010 óta ECL vizsga magyar nyelvből délnémet területen az A2-es szinttől a C1-es szintig Magyarország stuttgarti kulturális intézetében és az MMI keretében rendszerint évente két alkalommal tehető le – az értelmes munkamegosztás jegyében télen Stuttgartban, nyáron Münchenben. A nyilvántartási rendszer tanúsága szerint az MMI eddig 2010, 2011, 2012 és 2015 júniusában vizsgáztatott 7, 7, 4 és 5 jelöltet a HMI diákjainak, a regensburgi *Hungaricum* hallgatóinak vagy külső érdeklődők sorából; az ugyanazon alkalmakkor benevezett berlini és wiesbadeni vizsgaközpontokban 1-1 pályázó szerepelt. Az elmúlt öt év stuttgarti téli időpontjaiban 1, 4, 1, 2 és 3 jelölt vizsgázott.

A konzuli modell müncheni magyar bevezetésének másik közvetlen előzményét abban az öröndetes körülményben jelölhetjük meg, hogy a magyar kormány 2010-től a nyugati diaszpórában élő magyarság nyelvi és kulturális öntudatának megőrzése érdekében átfogó stratégiát kezdett kidolgozni – az MMI éppen e célkitűzés jegyében fűzte szorosabbra szakmai kapcsolatait a HMI-vel, mégpedig kedvező keretfeltételek

közepette. A müncheni viszonyok egyik sajátossága, hogy itt az asszimiláció veszélyéhez komoly esélyek is társulnak a másod vagy már harmad nemzedék magyarságismeretének ápolására és bővítésére. Ez általában az egykor emigráns, ma szórvány helyszínen gazdag önszervezési hagyományával magyarázható. Külön előnyt jelent ugyanakkor, hogy Münchenben és más bajorországi térségekben megtalálható a nyugati magyarság megmaradásának mindhárom pillére: a család, az egyház és a magyar szervezet. Mivel azonban a lényegében társadalmi önkéntességből élő HMI jogi és infrastrukturális okokból egyre nehezebben elégíthette ki a munkája iránt folyamatosan növekvő keresletet, oktatói, valamint a Misszió és az MMI képviselői mérlegelni kezdték betagozását az MMI-be, azzal a céllal, hogy működésének jogi megalapozásával és szakmai kiszélesítésével az addigiaknál biztosabb és szélesebb távlatokba ágyazódják be tevékenysége – minél teljesebb körben folytatva a Katolikus Misszióval való oly gyümölcsöző együttműködést. Ebbe az eszmecserébe, amely kiterjedt a költségvetési kulcskérdésre is, 2011 elején bekapcsolódott a néhány hónappal azelőtt kinevezett müncheni magyar főkonzul, Mydlo Tamás is. Az MMI azon év tavaszán a Balassi Intézet szakmai tanácskozásán a HMI egyik tantestületi megbízottja révén vázolta e kezdeményezés szükséges koncepcionális beillesztését a magyar kormány szórványstratégiájába.

Az előkészítő munkálatok jelen ismertetőjének végül ki kell térnie arra a magyar szakpolitikai ösztönzésre, amelyet 2013 tavaszán a müncheni megbeszéléseiről a budapesti kormányt nyomban tájékoztató Országgyűlés elnöke, Kövér László, és az Emberi Erőforrások Minisztériumának vezetője, Balog Zoltán a Balassi Intézet bevonásával nyújtottak. Erről az alapról bontakozott ki a bajorországi magyar konzuli modell magyar kormányzati támogatása, amelynek gyakorlati megvalósításának módozatait a Balassi Intézetben Szabó Dezső nemzetközi igazgató és Maróti Orsolya, a Magyar Nyelvi Tagozat vezetője, a Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Államtitkárságán Répás Zsuzsanna helyettes államtitkár készítették elő, Chiovini Rita müncheni konzul pedig bajorországi szolgálata legvégéig, a 2014/2015-ös tanév kezdetéig hatékony diplomáciai közreműködésével sikeresen közvetítette mind a Külügyminisztériumi illetékes döntéshozói, mind a bajor tanügyi szervek felé. A szakkönyvek bolti árát messze meghaladó értékű volt e folyamatban a Nemzetpolitikai Államtitkárság és a Balassi Intézet 2014 tavaszán Münchenben kézbesített és az MMI által több bajorországi magyar iskolának továbbított pedagógiai csomagja.

A bajor tanügyi fél az anyanyelvi oktatás konzuli modelljét a következő általános rendelkezésekkel szabályozza:

- a foglalkozások magán és önkéntes oktatási tevékenységnek minősülnek, ezért kívül esnek az állami baleset- és felelősségbiztosítás szabályozási körén;
- az iskolai tantervek bérbeadásáról és ennek módozatairól az illető iskola és az iskolaügyi hivatal dönt;
- a tantervért, illetve tanmenetért a konzulátusok és ezek szakmai partnerei felelnek mind tartalmi, mind pénzügyi szempontból;
- az oktatók munkájának helyszíni feltételei az illető iskola vezetésének mérlegelése alapján állapítandók meg;

- a tanév elvégzését kérvényre hivatalos tanúsítvány igazolja, amely az illető diák éves bajor iskolai bizonyítványában megnevezendő, illetve ahhoz csatolandó.

A fenti előkészületek és adottságok bátorító hatására a müncheni Főkonzulátus és az MMI 2014. február 7-én együttműködési megállapodást írt alá, amely megfogalmazza az általános közös célt: biztosítani kell a Bajor Szabadállamban élő magyar vagy magyar származású gyerekeknek és fiataloknak azt a lehetőséget, hogy elsajátítsák, illetve ápolják és fejlesszék anyanyelvüket, illetve származásnyelvüket. Üdvözlendő, hogy ez a dokumentum immár a gyakorlati intézkedések síkjára emeli a nyugati szórványban élők iránt meghirdetett magyar kormányzati felelősséget. A 2015. március 5-én meghosszabbított megállapodás értelmében az MMI megszervezi és lebonyolítja a magyar mint idegen nyelv és magyar származásnyelv, valamint a magyar országismeret oktatását a HMI és további csatlakozó iskolacsoportok számára. E feladatkörbe tartozik a tanterv kidolgozása, a tananyag beszerzése, a megfelelő felkészültségű tanárok alkalmazása és az oktatás színvonalának folyamatos ellenőrzése. A Főkonzulátus pedig minden tanévre vonatkozóan közli a Bajor Szabadállam Oktatási, Tudományos, Művészeti és Kultuszminisztériumával a magyar iskolai részvételt a konzuli modellben, közreműködik e kínálat hírének a terjesztésében, egyeztet, szükség esetén kialakítja a terembérlések feltételeit a bajor állami iskolával vagy más bérbeadó intézménnyel, és végül, de nem utolsó sorban részt vállal a BMI és a magyarországi háttérintézmény, a Balassi Intézet közötti szakmai párbeszédben.

A bajorországi magyar konzuli modell bevezetése 2013 őszétől feszes forgatókönyv szerint több hónapot vett igénybe. A jelentkezési határidő lejártáig a HMI mellett München nyugati Fürstenried negyedében, valamint Regensburgban és Ingolstadtban csatlakozott egy-egy iskolacsoport az MMI égisze alatt létrehozott BMI-hez. Belső körben összeállt az első tanévre szerződötetett tantestülete, amelynek 22 tagja szakképzett vagy szakmai gyakorlatot igazoló pedagógus; többen közülük rendszeresen részt vesznek a nyugati szórványban tanítók győri vagy székesfehérvári tanácskozásán, a Balassi Intézet továbbképzéseiben, valamint a magyar nyelvtanárok számára Stuttgartban és Münchenben szervezett tanulmányi napokon. Elkészült az általános kerettanterv első változata a négy helyszínen összesen 241, ebből a müncheni HMI-s nagycsoportban 165 bejelentett diákot számláló osztályok számára, és kialakult a BMI központi ügyintézésének, valamint az egyes iskolacsoportok, illetve ezek és az MMI közötti szakmai kapcsolattartásnak a rendje. A Főkonzulátussal kötött megállapodás értelmében a Balassi Intézet értékelte és hagyta jóvá a kerettantervet.

Külső körben a bajorországi iskolákra is kiterjesztett diáktoborzás és a foglalkozások helyszíneinek a bérbevétele a remélnél nehezebb ügynek bizonyult. A főkonzulátusi bejelentés nyomán a müncheni tanügy-minisztérium tájékoztatta a tartomány valamennyi állami és államilag elismert iskolatípusát az elemítől a gimnáziumig (*Grundschule, Mittelschule, Realschule, Gymnasium*) arról a kihirdetendő lehetőségről, hogy a magyar iskolában résztvevő diákok bajor bizonyítványukhoz csatolható tanúsítvánnyal igazolják önkéntes magyar tanévüket. A BMI vezetése jelezte a müncheni szaktárcának

– lehetőség szerint nagyobb ráhatást kérve –, hogy a minisztérium által tartományszer-
te megkeresett iskolák vagy mégsem kapták meg vagy nem a megfelelő gondossággal
továbbították a jelentkezési íveket magyar vagy magyar származású tanulóiknak. Sú-
lyosabb gondná sűrűsödtek a terembérlések a négy helyszínen, amelyekért a Főkonzu-
látus a kétoldali megállapodás alapján magas szintű közbenjárást is vállalt a megkere-
sített iskolákban és az illetékes városi hivatalokban. Három helyszínen (München-West,
Regensburg, Ingolstadt) gyorsan sikerült megfelelő tantermeket bérelni, Regensbur-
gban egy katolikus plébánián. A HMI (München-Ost) elhelyezése viszont hónapokon
át egyre komolyabb problémát okozott. A kiszemelt tárgyalófeleket nyilvánvalóan
óvatosságra intette a több mint 150 diákot számláló csoport viszonylag nagy mérete.
Ugyanakkor az sem könnyítette meg a tárgyalásokat, hogy a HMI számára – az illető
házgondnokságokat vélhetően megterhelő – szombati napokon kellett egyszerre leg-
alább nyolc tantermet lefoglalni, ráadásul gyakorlati okokból minél közelebb a tanítási
napokon további magyar foglalkozásoknak helyet adó Magyar Katolikus Misszióhoz,
amely szempont szűkítette a megkereshető iskolák körét. Végül, úgymond kapuzárás
előtt, a Főkonzulátus rendkívüli mértékű és minőségű közreműködésével megszületett
a HMI számára is az egyezés a bajor főváros iskolaügyi hivatalával és magával a befo-
gadó iskolával is.

Az MMI két müncheni, egy regensburgi és egy ingolstadti iskolacsoportjának mű-
ködtetésére müncheni Főkonzulátus által képviselt magyar kormány és háttérintézmé-
nye, a Balassi Intézet szakmai és anyagi támogatásában részesült. Az 2014/2015-ös első
tanévben a Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Államtitkárságától részben a diá-
kok összlétszámától függő pályázati hozzájárulás érkezett a terembérlések fedezéséhez
és a központi ügyintézés dologi és személyi kiadásainak részfinanszírozásához. A többi
szükséges forrás a tandíjából származott – a BMI összbevételeiben 77%-os arányban.
Így új lehetőségek nyíltak mind a tantestület munkakörülményeinek, mind a gyerme-
kek magyar nyelvi képességeinek fejlesztésében. Tanévkezdéskor és a szeptember óta
megtartott foglalkozások során érzékelhető volt, hogy a dél-németországi magyar
szórványban a várakozásokat felülmúló igény mutatkozik a kulturális szolgáltatás iránt.
A HMI, a BMI legnagyobb iskolacsoportja, a Müncheni Katolikus Misszió évtizedes ál-
dozatvállalása nélkül nem jutott volna erre a szintre. Így természetes, hogy a Misszió
Münchenben a jövőben is a BMI legfontosabb partnereinek egyike lesz. A regensburgi
és ingolstadti iskolacsoportok révén pedig a hálózati együttműködés új lehetőségei
alakultak ki. A BMI megalapításának egyik legfontosabb hozadéka, hogy az iskolacso-
portjaiban magyarul tanuló gyerekek bajor iskolai bizonyítványában – a kötelező bajor
iskolán kívüli teljesítményként – feltüntethető a magyar oktatásban való sikeres rész-
vétel.

A konzuli modell, amelyet Bajorországban például a jóval nagyobb létszámú horvát,
olasz, portugál és török közösség is alkalmaz, nem csak a korábbi helyszíni viszonyok
tarthatatlansága miatt nyújt értékes esélyt a HMI továbbvitelére, valamint az elmúlt
években másutt a tartományban megalakult magyar iskolák felkarolására, szakmai ki-
építésére. Külön haszna, hogy oktatott tárgyát mintegy felértékeli azáltal, hogy beviszi

a bajor tanügyi rendszerbe. A magyar nyelv külföldi helyének megerősítése ezentúl is diplomáciai hátszéllel képzelhető el. Például bizonyos feltételek mellett, kedvező egyedi elbírálás folytán már most kérvényezhető a magyar nyelv idegen gimnáziumi vizsganyelvként való elismertetése.¹⁰ Ilyen esetek előfordultak a közelmúltban, de e lehetőség aligha állandósítható és terjeszthető a bajorországi iskolaigazgatóságok és a diákok célközegében a magyar mint idegen nyelv és magyar származásnyelv oktatásának szakmai, anyagi és szervezeti megszilárdulása nélkül. Az eddigi eredmények fényében mindenesetre józannak tűnik az elképzelés, hogy valamikor a következő években mód nyíljon magyar nyelvből érettségizni Bajorországban.

A 2014/2015-ös tanév végéig az MMI-be bekért szakmai beszámolók általában az újra pezsgő pedagógusi életet körvonalazzák, a tantestület és a szülők egyaránt igen kedvező visszajelzéseivel tarkítva.¹¹ Ezért is magától értetődő, hogy az MMI a következő tanévtől örömmel fogad iskola-részlegébe további, szakmailag felkészült és megfelelő létszámú magyar nyelvoktató csoportokat. E sorok írásakor javából zajlik a Nürnbergben és Mühlendorf am Inn felső-bajorországi városkában szerveződő iskolacsoportok felvétele a BMI-ba. Eközben Baden-Württemberg szomszédos tartományban Berényi János stuttgarti magyar főkonzul lelkes kezdeményezésére kialakulni látszik egy tetterős magyar iskolahálózat stuttgarti központtal, amelynek külső partnerként való csatlakozásáról ígéretes tárgyalások folynak. A 2015/2016-os tanévben a hat bajorországi iskolacsoportba eddig befutott és a még várható jelentkezések alapján 300 körüli létszámú, a stuttgarti előzetes felmérések szerint pedig 100-150 diák részvétele várható a konzuli modellben.

A BMI számszerű és szervezeti megizmosodásának az elengedhetetlen feltétele, hogy a Németország legnagyobb területű tartományában észlelhető jelentős magyar nyelvápolási igény kielégítésének a lehetőségéről az újonnan kitelepült, valamint azon családok is felvilágosítást kapjanak, amelyek erről még nem értesültek. A tanulók legfiatalabbikjai felső óvodás és iskola-előkészítő gyerekek, míg felső korhatára a 14-15 év. Az előbb-utóbb távozó idősebbek helyét évről-évre pótolni kell. E feladatot annál könnyebb elvégezni, minél megbízhatóbban működik a hírverés – beleértve a bajor tanügyi-minisztériumét is –, és minél kiszámíthatóbban számolhat az MMI a Budapesten a BMI számára is felajánlott szakmai és anyagi támogatással.

Mindemellett bizonyos fókig hivatás volt és vélhetően az is marad ez a munka, amelynek különlegessége, hogy az egykori politikai *emigránsok* leszármazottait és a mai gazdasági *migránsokat* egyazon eszmei töltetű közegbe vonja. Talán ezért sem meglepő, hogy az első tanévét záró BMI a maga belső mozgásaival egy modern kori magyar *quadriga* iramára emlékeztetett: a négyes fogat erői hol egymáshoz simultak, hol egymáshoz feszültek. Időnként nem mindegyik csoportvezetőnek volt inyére a

¹⁰ Schulordnung für die Gymnasien in Bayern. 2007. január 23., 43. §, 3. bekezdés. <http://www.gesetze-bayern.de/jportal/portal/page/bsbayprod.psm1?showdoccase=1&doc.id=jlr-GymSchulO-BY2007rahmen> (2015. július 6.).

¹¹ Amint a müncheni nagy iskolacsoport, a HMI vezetőjének publikált közleményéből is kiderül: Meyle Éva: Új helyszín – megújult a Hétvégi Magyar Iskola. In: Müncheni Magyar Katolikus Egyházközség: Értesítő 32 (2015) 6, 15–16 (március 26.).

csapatmunka minden írott szabálya, és még kevésbé volt ismeretes ennek valamennyi íratlan szabálya. Mindennek mélyebb oka a felső szervezeti szinthez igazított szövetkezés elvében és gyakorlatában rejlett, a föderáció – minden föderáció (!) – azon kihívásában, hogy a sokféleséget egységgé ötvözze.

A BMI szövetsége az MMI fedele alatt akkor maradhat tartósan életképes, ha részei az egységet hasznosnak, előnyösnek vélik, miközben az egység követelményéből származó hol több, hol kevesebb megterhelést, nyugót, alkalmazkodási kényszert elviselhetőnek, sőt, vállalhatóknak, mi több, a közös ügy természetes velejárójának érzik. A probléma, amely a jövőben is összetartó hatást fejthet ki, az egykori emigránsok világában régi keletű, ám az utóbbi időben elgondolkodtatóan nagyarányú gazdasági migráció révén új jelentőségűre duzzadt: miképp őrizhetik meg – ha megőrizni óhajtják – anyanyelvüket, magyar önazonosságukat a délnémet térségben élő magyar vagy vegyes házasságú családok? Erre a kulcskérdésre a távlatok mindkét alapirányában érdemes értelmes választ keresni s adni: a későbbi visszatelepülés eshetőségét megfontolva és szorgalmazva éppúgy, mint a külföldi magyar integráció esélyeit latolgatva és értékesítve.

Irodalom

- Holger Fischer 2013. Hungarian Studies in Germany during the last decade with particular reference to historical studies. In: Fenyvesi Kristóf–Tuomo Lahdelma (szerk.): *Intézmények, folyamatok és kutatások a nemzetközi magyarságtudományban. A Jyväskyläi Egyetem magyarságtudományi programjának első húsz éve / Institutions, tendencies and research in the international Hungarian studies. The first twenty years of the Jyväskylä University's Hungarian studies program.* Jyväskylä–Pécs, 47–55.
- K. Lengyel Zsolt 2012. Hungarika-kutatás és hungarológia Németországban. In: *Uő: Emigráció, szórvány, hungarológia.* Válogatott írások 1985–2012. Budapest, 232–248.
- Meyle Éva 2015. Új helyszín – megújult a Hétvégi Magyar Iskola. In: *Müncheni Magyar Katolikus Egyházközség.* Értesítő 32. 6, március 26., 15–16.